

FORMAREA DESPOTATULUI LUI DOBROTICI

de dr. doc. M. M. ALEXANDRESCU-DERSCA BULGARU

Istoricii romani¹ și străini care s-au ocupat în scrierile lor de despotul Dobrotici, conducătorul statului dobrogean din a doua jumătate a secolului al XIV-lea, s-au străduit să-l lămurească originea puțind discuții aprige în jurul numelui și naționalității lui.

Într-unul din memoriile sale asupra politicii Venetiei în Marea Neagră, marele istoric Nicolae Iorga observa că forma numelui lui Dobrotici, derivat din termenul slav *dobr* („bun, nobil”) în sensul de

1. N. Iorga, *Lupta pentru stăpânirea Vidinului în 1365-1369 și politica lui Vladislav Vodă țafă de Unguri* în „Convorbiri literare” XXXIV, 1900, nr. 11, p. 962-999; C. Moisiu, *Despotatul lui Dobrotici* în „Convorbiri literare” XL, iunie, iulie, august 1906, p. 680-692; Idem, *Dobrotici și Mărcea cel Bătrân* în volumul *Dobrogea, cincizeci de ani de viață românească*, București, 1928; N. Iorga, *Veneția în Marea Neagră. I. Dobrotici*, în „Analele Academiei Române, Memoriile Secției istorice”, t. XXXVI, 1914, p. 1043-1070; Idem, *La politique vénitienne dans les eaux de la Mer Noire. Première partie: Dobrotitsch* în „Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine”, 1914, p. 289-307; Idem, *Notele unui istoric cu privire la evenimentele din Balcani* în „Anal. Acad. Rom. Mem. sect. ist”, S. II, t. XXXV, București 1913, p. 117-153; Idem, *Notes d'un historien relatives aux événements des Balkans* în „Bulletin de la section historique de l'Académie Roumaine” II, 1912, p. 57-101; Idem, *Droits nationaux et politiques des roumains dans la Dobroudja*; Iași 1917; Idem, *Etudes roumaines*, I, Paris, 1923, p. 51; Idem, *Dobrotitsch (Dobrotica, Dobrotici) quelques observations*, în „Revue historique du Sud-Est Européen”, V, 1928, no. 4-6, aprilie-iunie, p. 133-136; P. Panaitescu, *Les relations bulgares-roumaines au Moyen Age* în „Revista aromânească”, I, 1929; I. Brătianu, *Recherches sur Vichnia pontica* în „Analele Dobrogei”, XVIII, 1937, p. 184-214.
2. C. Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Pragă, 1876, p. 533; Dr. A. Ischirkoff, *La Bulgarie et la Dobroudja*, Berna, 1917; Idem, *Les Bulgares en Dobroudja* în „Revue des Etudes Slaves”, VII, 1927, p. 29-41; P. Mutafoiev, *Dobrotic — Dobrotica et la Dobrugia* în „Revue des Etudes slaves”, VII,

καλὸς ἀγαθός amintea de unele denumiri românești atît din domeniul onomasticii — ca Dobrotă — cît și al toponimiei — ca Dobrotiști, Dobroteasa⁴ și altele. Intemeindu-se pe acest argument filologic, N. Iorga trăgea concluzia că despotul pontic era de origine română.

Dimpotrivă, istoricul bulgar P. Mutafciiev, pornind dela forma Τομπατζι-σζ, menționată de împăratul bizantin Ioan al VI-lea Cantacuzinul (1341—1355) în memoriile lui⁵, susținea că numele conducătorului statului dobrogean ar fi Dobrotița sau Dobrotița, un diminutiv al lui Dobrotici căruiia îi atribuia o origine cumană sau chiar turcă. În argumentarea sa, istoricul bulgar se întemeia pe faptul că arhontele de Cavarna, fratele despotului, se numea Balica, nume pe care îl pune în legătură cu termenul cuman *balik* care înseamnă pește⁶.

În sprijinul acestei ipoteze s-ar putea invoca unele date — contestate de altfel de însuși Mutafciiev⁷ — cuprinse în cronică Seldjukizilor „*Tarikh-i al-i Seldjuk* sau *Oghuzname*” a lui Yazidjioghlu Ali⁹ scrisă sub domnia sultanului Murad al II-lea (1421—1444) și încheiată în anul Hegirei 827 (5 decembrie 1423 — 22 noiembrie 1424). Din această cronică ce reprezintă o traducere parafrazată a Istoriei Seldjukizilor din Rum de Ibn Bibi¹⁰, completată cu informații extrase din Fazl ullah Rașid ed-Din și din Râvendî, rezultă clar că în timpul domniei împăratului bizantin Mihail al VIII-lea Paleologul (1261—1282) turcii Seldjukizi care urmaseră în Imperiul bizantin pe sultanul Izz

1. fasc. 1—2, Paris, 1927 p. 35 și urm.; Idem, *Encore sur Dobrotica* în „*Annales de l'Université de Sofia, Faculté historico-philologique*, XXVII, 1930—1931, Sofia, 1931, p. 3—15; Idem, *Bulgares et Roumains dans l'histoire des Pays danubiens*, Sofia, 1932, p. 227 și urm.

3. E. Berneker, *Slavisches etymologisches Wörterbuch*, sub voce.
4. N. Iorga, *Notes d'un historien* p. 96; Idem, *Sur le suffixe -ota en roumain* în *Études roumaines*, I, p. 51 n. 2.
5. Ioannes Cantacuzenus, *Historiarum libri quatuor*, ed. Bonn, 1839, II, p. 584.
6. P. Mutafciiev, *Dobrotița-Dobrotica et la Dobroudja* p. 36 și urm.
7. P. Mutafciiev, *Die angebliche Einwanderung von Seldjuk*. Türken in die Dobroudja im XIII. Jahrhundert Sofia, 1943.
8. Asupra lui Yazidjioghlu Ali vezi Brusali Mehmed Tahir, *Osmanlı Muellileri* (Învățații otomani), Istanbul, 1333—4, vol. III, p. 183; Köprülüzade Mehmed Fuad, *Türk edebiyatı tarihi* (Istoria literaturii turce) Istanbul, 1928, p. 58; Idem art. *Seldjüks* în *Encyclopédie de l'Islam*, ed. Houtsma, III, s.v.; Adnam Sadik Erzi, Ibn Bibi în *Islam Ansiklopedisi* (Enciclopedia Islamului) V, Istanbul, 1950, *passim*.
9. Cronică lui Yazidjioghlu Ali, *Tarikh-i Al-i Seldjuk* (Istoria dinastiei Seldjukide) s-a păstrat în două manuscrise complete (Istanbul, Topkapı Sarayı, Revan Köşkü mss. nr. 1390—91 și Berlin, Preussische Staatsbibliothek, Mss. Orient. Quart. 1823). A fost însă publicată numai parțial după manuscrisele incomplete din Leyden și Paris de către orientalistul Th. Houtsma în *Recueil de Textes relatifs à l'histoire des Seldjoukides d'Asie Mineure d'après Ibn Bibi, Textes turc*, Leyden, 1902, fără a fi identificat autorul, Un microfilm după manuscrisele de la Revan Köşkü se păstrează în Arhivele Statului din București (Microfilm Turcia, rola 5).
10. H. W. Duda, *Die Seldjukengeschichte des Ibn Bibi*, Copenhaga, 1959; C. f. și Th. Houtsma, *Recueil*, IV, Leyden, 1902.

ed-Din Keykavus al II-lea¹¹, învins lângă Aksaray de mongolii de sub conducerea lui Alincak Noyan, s-au așezat în Dobrogea¹². A existat deci o stăpînire turcă preotomană în teritoriul dintre litoralul pontic și cursul inferior al Dunării sub suzeranitate bizantină. Iar amintirea ei a fost păstrată de turcii care trăiau în Dobrogea pe la începutul veacului al XV-lea la venirea otomanilor conduși de Bayazid I și de Mehmed I.

Continuitatea stăpînirii turcești în Dobrogea a determinat pe profesorul Halil Inalcik să susțină că conducătorii statului format prin 1365 în partea din Dobrogea locuită de găgăuzi ar aparține unei familii turce creștinate¹³.

Dar chiar dacă numele de Balika sau Balik este turco-mongol,¹⁴ trebuie să observăm că numele de origine slavă al fratelui lui Dobrotici se regăsește chiar sub această formă în documentele raguzane contemporane publicate de N. Iorga¹⁵ pe cînd cel de al treilea frate, Teodor, poartă un nume grecesc în inscripția funerară de la Adjemler,

11. Locurile dinastice dintre Izz ed-Din Keikavos II și frații lui Rukh ed-Din Kilidj Arslan IV și Ala ed-Din Kaykubad II au înlesnit imixtiunea Ilkhanizilor Mongoli din Iran în vremea domniei hanului Hulagu (1251—1265). Vezi Ismail Hakki Uzuncarsili, *Osmanlı Tarihi* (Istoria otomană), cînt. 5, 2 baski (Türk Tarih Kurumu Yayınları, XIII seri No. 16), Ankara, 1961, p. 8—9; Osman Turan, *Selçuklar tarihi Türk-Islam medeniyeti* (Istoria Seldjukizilor și civilizația turco-islamică), Ankara, 1965 *passim*. (Türk kültürümü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 7, seri III sayı A 1). Izz ed-Din a fost foarte bine primit de Mihail al VIII-lea Paleologul. *Nicephorus Gregoras, Historia Romanorum*, ed. Bonn, p. 82; Pachymeres, *De Michaelie Palaeologo*, ed. Bonn, I, p. 129 și urm.
12. Nici Ibn Bibi, nici Kerim ed-Din Aksaray nu menționează colonizarea seldjukidă în Dobrogea a cărei tradiție s-a păstrat la Yazidjioghlu Ali (Arh. St. București, Microfilm Turcia, rola 5, p. 463 și 517) și la cronicarii otomani Seyyid Lokman, *Tarikh-i al-i Seldjuk*, Biblioteca Națională din Viena, mss. 1001, fol. 114 a și urm. (Arh. Str. București, Microfilm Austria, rola 3, cadrul 1—8) și de Kemalpașazade, *Tarikh-i al-i osman*, p. (microfilm). Așezarea turcilor seldjukizi în Dobrogea a fost dovedită din punct de vedere istoric de P. Wittek (*Yazigioghlu Ali on the Christian Turks of the Dobruja* în „*Bulletin of the School of Orientalistik and Asiatic Studies*, XIV, 1952, p. 639—668; Idem, *Les Gagaouzes, les gens de Keykavus* în „*Rocznik Orientalistyczny*”, XVII, 1951—1952, Cracovia, 1953, p. 12—24) și sub aspect lingvistic de T. Kowalsky (*Les Turcs et la langue turque de la Bulgarie du Nord-Est*, Mémoires de la Commission orientaliste de l'Académie des Sciences, nr. 16, Cracovie, 1933; Idem, *Les éléments ethniques turcs de la Dobroudja* în „*Rocznik Orientalistyczny*”, XIV, 1938, p. 60—80) înălăturînd argumentele contrare aduse de P. Mutafciiev (*Die angebliche Einwanderung von Seldjuk Türken in die Dobroudja im XIII. Jahrhundert*, Sofia, 1943).
13. H. Inalcik art. *Dobroudja* în *Encyclopédie de l'Islam*, ed. B. Lewis, Leyden, 1964, II, p. 626.
14. L. Rásonyi-Nagy, *Valacho-turcica*, Sonderabdruck aus den Forschungsarbeiten der Mitglieder des ungarischen Instituts und des Collegium Hungaricum in Berlin, Berlin, Leipzig, 1927, p. 7. 68—96. P. Rahmeti, Arat în *Islam Ansiklopedisi*, 2 Cilt, Istanbul, 1949, p. 275—276 sub voce *Balika*.
15. N. Iorga, *Notes et Extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV-e siècle*, II, Paris, 1899, p. 172 menționează pe Vlatko Dobrichievici în 1419) p. 136 (Dobrichio de Nale în 1412). Cf. G. I. Brătianu, *Recherches*

lingă Varna¹⁶. Constatăm așadar o întreită influență lingvistică ce reflectă amestecul etnic din această regiune geografică care a fost în toate timpurile o răscruce unde s-au întâlnit popoarele și civilizațiile cele mai deosebite: greci și romani, bizantini, turci, slavi balcanici și romani¹⁷.

După cum s-a mai observat¹⁸, lungă dezbateră purtată adeseori în spirit polemic între istoricii români și cei bulgari din trecut în jurul caracterului etnic al conducătorilor statului dobrogean a fost de la început fals orientată. Căci într-o epocă în care sentimentul național nu era încă bine definit, apartenența etnică a conducătorilor statului dobrogean nu avea însemnătate, ci caracterul și forța social-economică pe care o reprezenta această formație statală. De aceea ni se pare mult mai important să încercăm să reconstituim formarea și dezvoltarea despotatului lui Dobrotici și să-i precizăm caracterul.

Se știe că nucleul statului dobrogean îl constituia străvechea „țară a Cavarnei” *Καρκηνικά Χώρα*, menționată într-o diplomă a împăratului Ioan Asan al II-lea¹⁹, constituită într-o formație politică legată sub raport ecclesiastic de Varna (1325)²⁰.

Însemnătatea statului dobrogean se afirmă în timpul războiului civil dintre împăratul bizantin legitim Ioan al V-lea Paleologul (1341—1376, 1379—1391) și rivalul lui Ioan al VI-lea Cantacuzinul (1341—1355). Potrivit informațiilor transmise de acesta din urmă, Balika, arhonte de Cavarna (*μπαλλίκιας τῆς τοῦ καρβωνᾶ ἄρχων*) în urma cererii împărătesei-regente Ana de Savoia²¹ a trimis pe cei doi frați ai săi, Dobrotici și Teodor, în fruntea unui corp de „o mie de ostași aleși”²² să sprijine dinastia legitimă a cărei stăpânire fusese re-

sur *Vicina*, p. 81; P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrân*, București, 1944, p. 206 n. 4) a găsit în arhivele din Raguzza numele lui Orancho Dobretisch (1374) și un jupan Dragchi Dobretici (Arhivele Raguzzei, *Lettere di Levante*, II f. 84 și 109 n. la P. P. Panaitescu, *op. cit.*, *loc. cit.*)

16. K. și H. Škorpil, *Baltchic* în „Izvestiya Varnnskago archeologičesvo Družestvo”, V., Varna, 1912, p. 51; O. Tafrali, *La cité pontique de Dionysopolis, Kali-Akra, Cavarina, Teké et Ekréné*, Paris, 1927, p. 51—52; O. Marculescu, *Balica și Dobrotici*, p. 191.
17. Se constată că la sfârșitul veacului al XVI-lea creștinii din Dobrogea purtau nume turcești ca Arslan, Karagöz etc. *Vezi Defterul turc din 1006 H./1598 Tapu kadastro Um. Md., Ankara, nr. 399 (microfilm).*
18. Șt. Ștefănescu în I. Barnea și Șt. Ștefănescu, *Din Istoria Dobrogei*, III, București, 1971 (Biblioteca Historica Romaniae IX, p. 347—348).
19. Kaluzniachi-Hurmuzaki, *Documente*, I/2, p. 781—782; N. Iorga, *Veneția în Marea Neagră*, p. 1044.
20. În 1325 arhiereul Metodie era numit printr-un chrisobul al Patriarhului Constantinopolului „Mitropolit de Varna și Carbona”. Fr. Miklosich, J. Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, Viena, 1860, I, p. 135, doc. LXIII; Hurmuzaki-Iorga, *Documente*, XIV/1, p. 1.
21. I. Cantacuzenus, ed., Bonn, II, p. 584.
22. În calitate de împărăteasă-mamă, Ana de Savoia a fost regentă în timpul minorității fiului ei Ioan al V-lea Paleologul, fiind în fruntea administrației imperiului. Fr. Barisic, *Les chartes des impératrices byzantines* în *Zbornic Radora Bizantologog Instituta*, XIII, p. 198.

dușă la posesiunea Constantinopolului cu împrejurimile lui. Apelul adresat de împărăteasă și promptitudinea cu care Balica i-a răspuns, arată că arhontele Cavarnei se găsea în relații strânse, probabil de dependență feudală, față de dinastia Paleologilor care nu a renunțat niciodată la drepturile sale de suzeranitate asupra orașelor de pe țărmul pontic grupate de conducătorul dobrogean.

În cursul expediției sale în lungul litoralului Mării Negre (1346), Dobrotici a avut un rol deosebit de însemnat, determinând pe locuitorii mai multor orașe să treacă de partea dinastiei legitime. A izbutit astfel să-și asigure bunăvoința și recunoștința Ancii de Savoia care i-a înlesnit căsătoria cu fiica megaducelui Apokaukos, primul sfetnic i-a înlesnit căsătoria cu fiica megaducelui Apokaukos, primul afetnic al Paleologilor²³.

Învins în atacul Selymbriei de Fakrasis, protostratorul lui Ioan Cantacuzinul, Dobrotici s-a retras la Curtea Ancii de Savoia care îl prețuia mult, pe cînd fratele său Teodor s-a întors cu oastea lui în țară²⁴, ceea ce dovedește că era o oaste de tip feudal și nu de mercenari. Succesele lui Dobrotici au fost însă scump plătite prin atacarea Moesiei de către oamenii emirului de Aidin Umurbeg, aliatul lui Ioan Cantacuzinul, sprijinit de Suleyman beg Sarukhanoghlu (1347)²⁵.

Cronicarul imperial precizează că în timpul războiului civil Ana de Savoia numise pe Dobrotici guvernator (*ἄρχων*) al portului și cetății Midia²⁶ (astăzi Midye în Turcia) pe litoralul tracic al Mării Negre. Îl acuză că ar fi jefuit și chiar devastat în fruntea unei cete numeroase de pradă orașele din regiune. Este probabil vorba de orașele de pe litoralul pontic: Mesembria (Nesebar), Anchialos (Akeloi) și Provato care nu erau în stăpînirea lui Cantacuzino, dat fiind că cronicarul imperial nu se ocupă în memoriile sale decît de Selymbria. Nu se aflau nici sub autoritatea dinastiei legitime, căci Nichifor Gregoras, cronicarul Paleologilor, nu le menționează. În acea vreme aparțineau țarului bulgar Ivan Alexandru.

În cursul expedițiilor sale, Dobrotici a ocupat probabil castelele Kozvakan (Kosakkoi) și Emmona (Emine) lângă Mesembria, menționate în 1357 într-un document al patriarhiei din Constantinopol ca aflîndu-se în despotatul (*δεσποτεῖς*) prea fericitului despot Dobro-

23. I. Cantacuzenus *op. cit.* *loc. cit.*

24. *στρατιγὸς καὶ ῥωμαίων στρατῶν*
Idem, II, p. 584—585.

25. V. Parisot, *Cantacuzène homme d'état et historien*, Paris, 1845, p. 209. G. Weiss, *Johannes Kantakuzenis — Aristokrat, Staatsmann, Kaiser und Mönch in Das Gesellschaftsentwicklung von Byzanz im 14. Jahrhundert*, Wiesbaden, 1969.

26. I. Cantacuzenus, ed. Bonn, II, p. 285.

27. *Ibidem* II, p. 595—596. *Vezi și Le Destand d'Umur pacha (Düstürname-i Enveri)* ed. I. Melikoff-Sayar, Paris, 1954, p. 123, unde se menționează jefuirea Bulgariei (țara lui Alexandru).

28. I. Cantacuzenus, III, p. 62.

tici²⁹. A ocupat probabil și alte localități în lungul țărmului pontic în jurul orașelor de civilizație greacă Mesembria și Anchialos, revendicate atât de împăratul bizantin cât și de țarul bulgar.

În 1347, fără a ține seama de împăcarea dintre Ioan al V-lea Paleologul și Ioan al VI-lea Cantacuzinul care fusese însoțită de amnistierea partizanilor politici ai celor două tabere ce își păstrau bunurile și titlurile, Dobrotici refuză să predea Midia noului împărat³⁰. Amenințat pe mare de flota bizantină comandată de Phakeolabos și pe uscat de forțele imperiale aflate sub conducerea lui Ioan al VI-lea Cantacuzinul, — Dobrotici a cedat Midia, probabil și datorită prezenței împăratului Ioan al V-lea Paleologul care își însoțea socrul în această expediție.

În schimbul cedării Midiei, primea cu titlul de feud (*πρόνοια*) din partea noului împărat Ioan al VI-lea vechile posesiuni dobândite de-a lungul litoralului pontic³¹. După mărturia cronicarului imperial Dobrotici era considerat ca unul dintre Romeii cei mai de vază τοῖ ἐπιφανέστεροις ῥωμαίων³².

În calitatea sa de pronoiar, Dobrotici făcea parte din grupul care cuprindea reprezentanții ai aristocrației, senatori și chiar membrii ai dinastiei care primeau feude (*πρόνοια*) ca răsplată pentru serviciile aduse³³ imperiului. În urma obținerii titlului de despot³⁴ care implica recunoașterea unei legături de vasalitate, Dobrotici a devenit un feudal ce s-a înrudit, după 1371, cu familia imperială în urma căsătoriei fiicei sale cu Mihail Paleologul, fiul lui Ioan al V-lea. S-a încadrat astfel în sistemul de guvernare al lui Ioan Cantacuzinul al cărui caracter feudal și apanagist a fost relevat de învățații care s-au ocupat de această perioadă din istoria Bizanțului³⁵.

29. Fr. Miklosich, J. Müller, *Acta Patriarchatus Constantinopolitani*, I, p. 367—369, doc. CLXVI.

30. Ioan Cantacuzenul a fost încoronat a doua oară la Constantinopol la 13 mai 1347 în biserica palatului Blacherne. Fr. Dölger, *Johannes VI Kantakuzenus als dynastischer Legitimist*, în *Analele Institutului Kondakov*, Praga, 10, 1938, p. 19—99.

31. J. Cantacuzenus, ed. Bonn, II, p. 63.

32. *Ibidem*.

33. G. Ostrogorski, *Pour l'histoire de la féodalité byzantine*, traduc-français par Henri Grégoire publiée avec la collaboration de Paul Lemerle, Bruxelles, 1954, p. 103.

34. În ierarhia titlurilor bizantine, despotul venea îndată după împărat și înainte de sebastocrator și de cesar. G. Ostrogorski, *Urum Despoten. Die Anfänge der Despotenwürde in Byzanz* în „Byzantinische Zeitschrift”, 44, 1951, p. 448 și urm. Vezi și R. Guiland, *Etudes sur l'histoire administrative de l'Empire byzantin. Le despote*. Δεσπότης în „Revue des Etudes byzantines”, XVII, 1954, p. 77.

35. G. Ostrogorski, *Histoire de l'état byzantin*. Paris, 1956, p. 549; R. Guiland în Ch. Diehl, D. Oekonomos, R. Guiland, R. Grousset, *L'Europe Orientale de 1081 à 1453*, Paris, 1945 (Histoire générale fondée par Gustave Glotz, Histoire du Moyen Age, t. IX) p. 318.

Într-adevăr, pentru a cîrmui imperiul, format din teritorii risipite fără nici o continuitate geografică și care nu puteau ține legătura între ele decât pe mare, Cantacuzino a înlocuit autoritatea imperială unică printr-o suveranitate colectivă dinastică, formînd apanagii pentru fiii săi. Astfel cel mai mare, Matei Cantacuzino a primit un feud în Tracia orientală³⁶, pe cînd al doilea fiu, Manuel, a obținut despotatul de Mistra în Morea³⁷.

În cadrul procesului de feudalizare accelerată a statului bizantin, ne putem chiar întreba dacă acordarea titlului de despot nu așeza pe Dobrotici de la bun început în categoria acelor feudali care își exercitau autoritatea asupra unui teritoriu ridicat la rangul de despotat. Senioria lui Dobrotici s-ar clasa astfel în aceeași categorie ca cea formată în munții Rhodope de boierul bulgar Momčilo, numit despot de împărăteasa-regentă Ana de Savoia și sebastocrator de Ioan Cantacuzinul³⁸.

Feudul lui Dobrotici s-a dezvoltat în cursul vieții sale. La începutul carierei sale cuprindea castele ca Kozeakon (Kosakkoj) și Emona (Emine), așezate într-o regiune pe care o rîvneau atât grecii cât și bulgarii. Prin 1348, după moartea lui Balica și a lui Teodor, căzuți probabil în luptele cu oamenii lui Umur beg de Aidin³⁹, Dobrotici moștenea formația statală cu centrul la Cavarna, locuită de o populație mixtă, greacă, română și bulgară și care se afla probabil sub dependența formală a Imperiului bizantin. Căci este logic să presupunem că în cursul celor două războaie civile (1321—1328, 1341—1347) care sfîșiaseră imperiul, slăbindu-l, Paleologii să fi acordat conducătorului local Balica, titlul de arhonte, legitimînd astfel stăpînirea lui asupra „țării Cavarnei” (*καρβωνά*) ce atîrna de altfel sub raport eclesiastic de patriarhia din Constantinopol⁴⁰.

În afară de „țara Cavarnei”, Balica stăpînise probabil cu titlul de feud Dobrogea meridională pînă la sud de Varna, după cum rezultă din inscripția funerară descoperită la Adjemler⁴¹. În lipsa unui

36. Apanajul lui Matei Cantacuzinul se întindea de la Didymoteichos pînă la Christopolis. Vezi P. Lemerle, *Phillipes et la Macédoine orientale à l'époque chrétienne et byzantine*, Paris, 1945, p. 200 și n. 3. Donald M. Nicol, *The byzantine Family of Kantakouzenos (Cantacuzenus) ca 1100—1460. A Genealogical and Prosopographical Study*, Dumbarton Oaks, Centre for Byzantine Studies, Trustees for Harvard University, Washington, 1968, p. 68, 110.

37. Donal M. Nicol. *op. cit.*, p. 123.

38. I. Cantacuzenus, ed. Bonn, III, p. 71; R. Guiland, *La collation ou la déchéance des titres nobiliares* în „Revue des études byzantines”, IV, 1946, p. 26, 29—30. Idem în Ch. Diehl și alții, *L'Europe Orientale de 1081 à 1453*, p. 314.

39. Șt. Ștefănescu, *Byzanz und die Dobroudsha in der zweiten Hälfte des 14. Jahrhunderts*, Sonderdruck aus *Byzantinische Beiträge* herausgegeben von Johannes Irmscher, Berlin, 1964, p. 240; Idem, *Din istoria Dobrogei*, III (Bibliotheca Historica Romaniae IX) București, 1971, p. 348, 349.

40. Vezi mai sus n. 20.

41. O. Mărculescu, *Cavarna medievală și modernă* în „Analele Dobrogei” XVII, 1936, p. 69.

guvernator bizantin și a unei garnizoane pe care în starea de slăbire a forței lor politice Paleologii nu o mai puteau menține în această regiune îndepărtată, ei au folosit probabil sistemul *pronoiei* spre a-și păstra suzeranitatea asupra statului dobrogean ce asigura legătura dintre orașele de la Marea Neagră și Imperiul bizantin.

La înscăunarea sa în „țara Cavarnei”, Dobrotici a profitat de transformarea pronoiei în temporare și viagere în posesiuni ereditare, transformare care căpătase un caracter general în cursul războiului civil dintre Paleologi și Cantacuzini⁴². Titlul său de despot bizantin i-a întărit poziția. Astfel a pus bazele despotului dobrogean, vasal al Imperiului bizantin.

În cursul expedițiilor sale înlesnite de starea de fărâmițare feudală din Bulgaria, provocată de moartea țarului Ivan Alexandru, Dobrotici a adăugat formației sale statale localitățile răspândite pe malul bulgar cu care comunica pe mare.

Sărăcia izvoarelor și caracterul lor lacunar nu ne îngăduie să stabilim traseul granițelor despotatului dobrogean. După puținele date de care dispunem, despotatul lui Dobrotici se întindea în lungul litoralului apusean al Mării Negre pînă la Anchialos și Mesembria, cu Varna⁴³, reluată însă înaintea de 1352 de țarul Ivan Alexandru⁴⁴. Cuprindea regiunea vecină, adică Dobrogea meridională cu vechea cetate Caliacra⁴⁵, „portul cel bun”⁴⁶, care a ajuns reședința despotului⁴⁷ cînd acesta și-a pierdut capitala de la Varna⁴⁸.

Despot bizantin, șef al unui stat vasal al Bizanțului, Dobrotici nu a încetat de a rămîne credincios împăratului legitim Ioan al V-lea, rămas singur împărat după retragerea lui Ioan al VI-lea Cantacuzinul (1355). Căci ipoteza așa zisei luări în prînsoare a basileului, ce ar fi fost închis la Varna din ordinul lui Dobrotici, ipoteză susținută de

42. G. Ostrogorski, *Pour l'histoire de la féodalité byzantine*, p. 124.

43. Laonicus Chalcocondylas, *De rebus turcicis*, ed. Imm. Bekker, Bonn, 1824, p. 326. Vezi și traducerea română de V. Grecu, *Laonic Chalcocondyl, Expuneri istorice*, București, 1958, p. 193. Cf și traducerea latină după Codex Verantius în Leunclavius, *Historia Musulmana Turcorum*, Francofurti, 1591, col. 265.

44. În 1352, cînd țarul Ivan Alexandru încheia primul său tratat cu Veneția, Varna se afla în stăpînire sa. J. Sakizov, *Bulgarische Wirtschaftsgeschichte*, Berlin, Leipzig, 1929, p. 161.

45. Laonis Chalcocondylas, e. Bonn, p. 326; trad. V. Grecu, p. 193.

46. O. Tafrali, *op. cit.*, p. 21—22.

47. Fr. Bollati di Saint Pierre, *Illustrazioni della spedizione in Oriente di Amedeo VI (Il Conte Verde)* în Bibliotheca storica italiana V, Torino, 1900, p. 94, contul nr. 360.

48. Hans Schiltbergers *Reisebuch nach der Nürnberger Handschrift herausgegeben*, ed. V. Langmantel, Tübingen, 1885, p. 52. N. Iorga, *Veneția în Marea Neagră*, p. 1047. După cronicarul turc Mehmed Neşri, *Gihannuma*, ed. Fr. Taeschner, I, Leipzig, 1951, p. 68, Varna ar fi ajuns capitala lui Dobrotici în anul Hegirei 790 (11 ianuarie 1387—30 decembrie 1388) (sic.).

mai mulți istorici⁴⁹, nu rezistă la o critică serioasă a izvoarelor. Vechile cronici ale Savoiei, *Las Anciennes Chroniques de Savoie*, operă istorico-literară atribuită lui Jean Cabaret d'Orville și redactată în 1464—1465 de Jehan Servilon, curtean al contelui de Bresse, după o versiune mai veche din 1417—1420, nu merită o încredere absolută⁵⁰. În analiza pasajului în discuție⁵¹ arată că Amedeu de Savoia, zis „contele verde”, vărul împărătesei Ana de Savoia, „asedia cetatea Varna pentru că țarul Bulgariei ținea prizonier pe împăratul Constantinopolului”. Este vorba așadar de două fapte deosebite: arestarea basileului pe de o parte și asediul Varnei de alta, care sunt puse într-o relație causală. Interpretarea aceasta este confirmată de un alt pasaj din Cronicile Savoiei în care se afirmă că Amedeu al VI-lea făgăduia că de îndată ce vărul său împăratul va fi eliberat și ajuns la Constantinopol, el va ridica asediul Varnei⁵².

Afirmațiile acestea ce cuprind o greșală flagrantă, confundînd pe Ioan al V-lea cu tatăl său Alexios al III-lea cel Tânăr (1328—1341), trebuiesc rectificate cu ajutorul notelor bogate și precise cuprinse în socotelile expediției contelui Amedeu al VI-lea⁵³. În ele se precizează că Ioan al V-lea nu se putea înapoia la Constantinopol „prop-ter impedimentum quord sibi faciebat imperator Bulgarie”⁵⁴, silindu-l

49. N. Iorga, *Lupta pentru stăpînire Vidinului*, p. 970, 971; Idem, *Histoire des Roumains*, III, București, 1937, p. 281; C. Moisil, *Dobrotici și Mircea cel Bătrîn*, p. 308. Idem, *Despotatul lui Dobrotici*, p. 685. I. Minea, *Urmașii lui Vladislav I* în „Convorbiri literare” 50, 1916 p. 861. O. Mărculescu, *Balica și Dobrotici*, p. 205; P. P. Panaitescu, *Mircea cel Bătrîn*, p. 207; B. Cîmpina, Șt. Ștefănescu în *Istoria României*, II, București, 1962, p. 359—360. Șt. Ștefănescu, *Byzanz und die Dobroudja*, p. 242—243; Idem, în *Istoria poporului român sub redacția acad. A. Oțetea*, București, 1970, p. 128; Idem în *Din istoria Dobrogei*, III, p. 350. Asupra variantelor privitoare la așa zisa închidere a împăratului Ioan al V-lea la Vidin sau la Tirnovo vezi Fr. Pall, *Encore une fois sur le voyage diplomatique de Jean V Paléologue en 1365-66* în „Revue des études sud-est européennes” IX/3, 1971, p. 536—537.

50. J. Delaville le Roulx, *La France en Orient au XIV-e siècle*, I, Paris, 1885, p. 115. C. Jirčock, *Zur Würdigung des neuentdeckten bulgarischen Chronik* în „Archiv für slavische Philologie”, 14, 1892, p. 263; N. Iorga, *Geschichte des osmanischen Reiches nach den Quellen dargestellt*, I, Gotha, 1908, p. 224 n. 4; Fr. Pall, *op. cit.* p. 536—537. Idem, *Veneția în Marea Neagră*, I, Dobrotici, p. 1047.

51. *Anciennes Chroniques de Savoie* (Monumenta Historiae Patriae III, s. Scriptores I, Turin, 1940, col. 313).

52. Le comte promettoit que tant et quantez foys que l'empereur Alexe (sic) son cousin seroit en Constantinoble en sa liberte il leveroit son siège de devant Varne. *Ibidem*, col. 314.

53. Fr. Bollati di Saint Pierre, *Illustrazioni della spedizione in Oriente di Amadeo VI*, Torino, 1900. Vezi și extrasele publicate de P. Datta, *Spedizione in Oriente di Amedeo VI, conte di Savoia provata con inediti documenti*, Torino, 1862, p. 179—221.

54. Vezi privilegiul acordat la 23 iunie 1366 Elisabetei de Byr în *Okleve'ek a magyar-bolgár összeköttetésék történetéhez 1360—1369* (Diplome relative la istoria relațiilor maghiaro-bulgare) în „Történelmi Tár”, 1898, p. 357—358, doc. III.

să se oprească la Vidin (V e d d u n u m), cucerit de unguri în 1365⁵⁵ și unde contele verde îi trimitea un ambasador⁵⁶. Este vorba deci de un „impedimentum” cum a arătat în vremea sa C. Jireček⁵⁷ și nu de oprirea la închisoare a împăratului. De altfel nici Mesembria⁵⁸, nici Anchialos (castrum Achile, Achello, Laxillo, Lassilo)⁵⁹, nici Varna⁶⁰, asediata în 1366 de contele Amedeu al VI-lea nu aparțineau lui Dobrotici, ci țărului de Tinovo care se opunea înapoierii lui Ioan al V-lea de la Vidin la Constantinopol. Amedeu le va preda împăratului Ioan al V-lea⁶¹. S-a mai relevat în sfârșit trimiterea unui sol grec de către contele verde la despotul Dobrotici la Caliacra⁶² și prezența în capitala acestuia a unui reprezentant al contelui de Savoia care aștepta acolo înapoierea împăratului ceea ce dovedește existența unor relații bune între șeful statului dobrogean, contele de Savoia și împăratul bizantin⁶³.

Dispariția după 1368 a unui șef local, „principele Dimitrie” (Timur)⁶⁴ de origine tătară care jucase rolul de ocrotitor al orașelor

55. Fr. Bollati di Saint Pierre, *Illustrazione della spedizione in Oriente di Amedeo VI*, doc. nr. XII.
56. Interpretarea este confirmată de un pasaj din „Oratio pro subsidio latinorum” în J. P. Migne, *Patrologia cursus completus, series graeca posterior*, vol. 154, Paris, 1866, col. 976, c. dotată de C. Jireček din anul 1366 (*Zur Würdigung der neuentdeckten bulgarischen Chronik* p. 263) în care Demetrius Cydones făcea aluzie la invaziile provocate „în vara aceasta” (τοῦ θερούς) de Bulgari ce împiedecau înapoierea împăratului la Constantinopol.
57. C. Jireček, *op. cit.*, p. 263.
58. Asupra stăpînirii bulgare la Mesembria vezi J. Delaville Le Rouloux, *op. cit.*, I, p. 155—156. O. Halecki, *Un empereur de Byzance à Rome*, Varșovia, 1930, p. 147—148. D. Angelov, *Istorija na Bălgaria*, I, Sofia, 1961, p. 230. Asupra cuceririi Mesembrii (octombrie 1366) de Amedeu de Savoia vezi Cronica scurtă din codexul 3622 f. 252 a, păstrat la Universitatea din Bologna.
59. Vezi Fr. Bollati di Saint Pierre, *op. cit.*, p. 99, nr. 386, 24 decembrie 1366, p. 119 nr. 444, 19 martie 1367 și identificarea lui O. Iliescu: castrum Achile-Anchialos în *A stăpînit Dobrotici la gurile Dunării?* în „Pontica”, 4, 1971, p. 372—373, pornind de la ipoteza lui N. Iorga, *Veneția în Marea Neagră*, p. 1047 n. 2.
60. Asupra stăpînirii bulgare la Varna vezi S. Ljubić, *Listine*, III, Zagreb, 1872, p. 246—247 și scrisoarea lui Petru Himfy, ban de Vidin către regina Elisabeta a Ungariei la 22 mai 1867 în „Töötendemi Tár”, 1898, p. 363.
61. A. Bakalopoulos, *Les limites de l'Empire byzantin depuis la fin du XIV-e siècle jusqu'à sa chute (1453)* în „Byzantinische Zeitschrift”, 55, 1962, p. 57.
62. „Quidam homini greco misso per Dominum [Amedeu al VI-lea] ad Dobroticzan despotum” Fr. Bollati di Saint Pierre, *op. cit.*, p. 88, nr. 386.
63. „Cuidam nuncio misso per dominum apud Calliatra(sic) versus Domburdiz”. *Ibidem*, p. 94, nr. 360.
64. Principele Dimitrie este menționat ca fiind în viață într-o scrisoare din 22 iunie 1368 a regelui Ungariei Ludovic I Vezi F. Zimmermann, C. Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte des Deutschen in Siebenbürgen*, II, Sibiu, 1897, p. 315, doc. 917.

de la gurile Dunării⁶⁵, i-a înlesnit lui Dobrotici să preia apărarea localităților de pe malul drept al Dunării, fără Silistra.

Spre nord, Dobrotici a cărei stăpînire se întindea cu siguranță pînă la Mangalia (Pangalia)⁶⁶, năzuia la dominarea regiunii gurilor Dunării asupra cărora Imperiul bizantin restaurat de Mihail al VIII-lea Paleologul își stabilise autoritatea⁶⁷. Aceasta s-a menținut pînă ce războiul civil dintre cei doi Andronici (1321—1328) i-a slăbit forțele, înlesnind extinderea dominației tătare de la Moncasto⁶⁸ la Vicina (Bitzina)⁶⁹.

Se poate presupune fără riscul de a greși că, în dubla sa calitate de despot bizantin aliat cu familia Paleologilor și de șef al statului vasal al Dobrogei, Dobrotici a încercat să înlăture pe genovezi din orașele de la gurile Dunării, Chilia și Licostomo, constrîngîndu-i să-și apere cu armele privilegiile comerciale. Înelungatul său război cu genovezii își găsește explicația în necesitatea de a emancipa Dobrogea de sub influența economică a genovezilor, asigurînd despotatului său beneficiile fructuosului comerț dunărean. Iar pe plan politic se justifică căci în calitate sa de despot, vasal al Bizanțului, era cel mai indicat pentru a înlătura preponderența genoveză dintr-acea regiune de care urmașii lui Mihail al VIII-lea Paleologul o considerau ca aparținînd de drept imperiului.

Documentele din arhivele Genovei (acte notariale, registre ale Măssariilor din Pera și Caffa, registre de socoteli etc) arată că Dobrotici era în relații încordate cu genovezii⁷⁰. Spre a împiedeca transformarea Mării Negre într-un lac genovez, despotul nu s-a dat în lături de a ataca navele ce navigau sub pavilionul Republicii Sf. George. Astfel în 1373 una din galerele sale captura o navă înarmată de genovezii din Licostomo⁷¹ (Periprava)⁷², pentru apărarea contoarelor și comerțului lor cu Pera. În anul următor, la 12 octombrie, genovezii din Caffa pregăteau galera lui Martino de Mari „causa

65. *Istoria României*, II, p. 165—166.

66. O. Iliescu, (*A stăpînit Dobrotici la gurile Dunării?* p. 375) crede că stăpînirea lui Dobrotici s-a întins pînă la linia Silistra-Mangalia și că nu ar fi putut depăși spre nord localitatea Gura Dobrogei din județul Constanța.

67. V. Laurent, *La domination byzantine aux bouches du Danube sous Michel VIII Paléologue* în „Revue historique du Sud-Est Européen” XII, 1945, p. 188 și urm. Idem, *Le métropole de Vicina Macaire et la prise de la ville par les Tartares* în „Revue historique du Sud-Est Européen” XXIII, 1946, p. 225—232.

68. N. Iorga, *Studii istorice...* București, 1899, p. 36.

69. P. Năsturel, *Așezarea orașului Vicina și țărul de apus al Mării Negre în lumina unui portulan grec* în „Studii și cercetări de istorie veche VIII, nr. 1—4, 1957, p. 297—298) crede că Vicina era așezată în apropiere de Isaccea.

70. Archivio di Stato di Genova, Notai ignoti, Busta XXII, 18 septembrie 1373 (microfilm după indicația domnului M. Ballard căruia îi aducem pe această cale mulțumirile noastre).

71. *Ibidem*, Busta XXII, 20 septembrie 1373 (microfilm).

72. O. Iliescu, *A stăpînit Dobrotici la gurile Dunării?* p. 371—372.

guerre Dobrodize⁷³ și făceau escală la Licostomo. În martie 1375, o altă galeră, al cărui patron era Paul de Reza, era înarmată la Caffa „ocaxione guerre Dobrodize”⁷⁵. Communa cheltuia peste 130 000 de aspri⁷⁶ spre a se împotrivi intenției fățișe a lui Dobrotici care, după ce îndepărtase pe genovezi de la Vicina, se străduia să-i izgonească de la Lycostomo și chiar de la Chilia, singurul contur genovez din regiunea gurilor Dunării care avea o administrație genoveză⁷⁷. Chilia era deasemeni unul din cele mai importante centre ale imperiului colonial genovez care furniza metropolei, încă din 1350, mari cantități de grâne, cunoscute din registrul notarial al lui Antonio di Podenzolo (1360—1361)⁷⁸.

Dobrotici nu și-a putut realiza țelul, căci după 1375 constatăm că genovezii care își deplasaseră activitatea de la Vicina la Chilia își consolidează aci poziția. Despotul a făurit atunci planul îndrăzneț de a-și ridica ginerele, Mihail Paleologul, pe tronul împăratului Alexios al III-lea Comnen (1349—1390) la Trapezunt⁷⁹ unde genovezii dețineau poziții importante. Dar nici planul acesta ce urmărea înlăturarea genovezilor de pe litoralul de sud al Mării Negre nu a putut fi împlinit.

În curînd genovezii treceau la atac. Nemulțumiți că Ioan al V-lea cedase rivalilor lor Venețienii importanta poziție strategică de la Tenedos care păzea intrarea în Dardanele, au provocat o răscoală la Constantinopol ce s-a soldat prin detronarea împăratului și înlocuirea lui cu fiul lui mai mare, Andronic al IV-lea (1376—1379).⁸⁰

În calitate sa de rudă, aliat și vasal al împăratului legitim și de dușman declarat al genovezilor, Dobrotici a sprijinit cauza lui Ioan al V-lea, atacînd mai departe conturile genoveze din Marea Neagră. S-a susținut chiar că flota sa ar fi participat în 1379 la blo-

cada Constantinopolului, luptînd pe mare cu genovezii⁸¹. În orice caz continuarea războiului cu genovezii care determină pe perotți să ia măsuri împotriva tuturilor celor care s-ar duce în regiunile supuse lui Dobrotici, aducînd astfel o gravă atingere intereselor comerciale ale venețienilor, dovedește importanța pe care o dobîndise statul dobrogean și amploarea politicii externe duse de conducătorul lui.

În ultimii ani ai domniei sale, orizontul politic al lui Dobrotici care reluase pe socoteala sa politica imperială a Bizanțului cuprîndea întregul basin al Mării Negre unde conflictul său cu genovezii nu a fost lichidat prin pacea de la Turin (1381), încheiată între venețieni și genovezi cu mediația contelui de Savoia⁸². După războiul Chioggiei, purtat de venețieni pentru liberul acces în Marea Neagră, sprijinul acordat de Dobrotici balivului venețian Zanachi Mudazzo care se opunea dărîmării fortificațiilor din insula Tenedos⁸³, stipulată de tratatul din 1381, se încadra în politica lui Ioan al V-lea. Căci în 1383 împăratul solicita aprobarea Senioriei Veneției pentru a ocupa insula Tenedos, cheia strîmtorilor⁸⁴. Ca represalii genovezii din Pera interziceau „oricărei persoane de orice naționalitate care s-ar duce „ad partes Dobrodice”⁸⁵ sau „ad partes del Zagora subditas Dobrodice”⁸⁶ să facă acte de comerț. Măsura aceasta ce aducea o gravă atingere intereselor venețiene în Marea Neagră⁸⁷, a provocat proteste din parte venețienilor și ambasadorii venețieni la Genova, Carlo Zeno și Pietro Corner⁸⁸ au fost însărcinați de senat să protesteze și să ceară intervenția dogelui pe lingă genovezii din Pera cît și pe lingă cei din Romania pentru ca galeele și negustorii venețieni să-și poată relua operațiile comerciale cu posesiunile lui Dobrotici⁸⁹.

Ostilitățile dintre despotul dobrogean și genovezi care aduceau grave perturbații comerțului venețian în Marea Neagră au continuat și după moartea lui Dobrotici. Pacea a fost încheiată abea în 1387 de către fiul și urmașul lui Dobrotici, despotul Ivanko⁹⁰.

73. N. Iorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XV-e siècle*, I, Paris, 1869, p. 10, 12 octombrie 1374.

74. *Ibidem*, I, p. 9, 13 martie 1375.

75. *Ibidem*, p. 10.

76. Vezi rezumatul comunicării lui M. Ballard, *Les Genoïs dans l'ouest de la Mer Noire au XIV-e siècle* în *XIV-e congrès international des études byzantines*, Bucurest, 6—12 septembrie 1971, *Résumés—Communications*, p. 5.

77. Pentru organizarea coloniei genoveze de la Chilia vezi Șt. Ștefănescu, *Din istoria Dobrogei*, p. 352.

78. Registrul notarial al lui Antonio din Podenzolo a fost descoperit în arhivele statului din Genova de Robert-Henri Baudier, *Notes sur les sources de l'histoire économique médiévale dans les archives italiennes* în *Mélanges d'archéologie et d'histoire (Ecole de Rome)*, 60 (1948) p. 187—188. Vezi și O. Iliescu, *Un însemnat izvor privitor la istoria României, în Studii și cercetări de documentare și bibliografie*, 7, 1965, nr. 1, p. 117.

79. N. Iorga, *Veneția în Marea Neagră* p. 1053 și urm. doc. nr. II. Fr. Thiriet, *Régestes des délibérations du Sénat vénitien concernant la Roumanie*, I, Paris, 1953, p. 143 nr. 576, 12 martie 1376.

80. A. A. Vasiliev, *Histoire de l'Empire byzantin*, traduit par P. Brodin, A. Bourguina, Paris, 1932, II, p. 313.

81. Șt. Ștefănescu, *Din Istoria Dobrogei*, III, p. 354.

82. Fr. Schillman, *Venedig. Geschichte und Kultur*, Leipzig, Viena, 1933, p. 314.

83. N. Iorga, *Veneția în Marea Neagră*, I, p. 1053—1054.

84. *Ibidem*, p. 1065, doc. X, 26 ianuarie 1383.

85. *Ibidem*, p. 1066—1067, doc. XIII, 8 iunie 1383; Fr. Thiriet, *Régestes*, II, p. 159 nr. 653.

86. N. Iorga, *Veneția în Marea Neagră*, I, p. 1068, doc. XVII, 15 februarie 1385.

87. În toamna anului 1384 genovezii au oprit o „cocca” venețiană care naviga în Marea Neagră și interziceau venețienilor să transporte supuși tătari în Turcia. Senatul venețian a trimis la Genova pe notarul Giovanni Bon pentru a cere explicații. Fr. Thiriet, *Régestes*, II, p. 166 nr. 683, 28 octombrie 1384. Nu a ajuns la nici un rezultat. (*Ibidem*).

88. Vezi instrucțiile (*Commissio*) ambasadorilor venețieni trimiși la Genova în Fr. Thiriet, *Régestes*, I, p. 167, nr. 689, 20 decembrie 1384.

89. *Ibidem*, p. 167, nr. 689, 15 februarie 1385.

90. Vezi Silvestre de Sacy, *Mémoires sur un traité fait entre les Génois de Pera et un prince des Bulgares* în *Notices et extraits des Manuscrits de*

Timp de aproape patruzeci de ani, Dobrotici și-a întins acțiunea pe litoralul apusean al Mării Negre, de la Mesembria pînă la gurile Dunării.

Statul său care reprezenta un feud (*πρόνοια*) asupra căruia împăratul își menținea drepturile de suzeran nominal s-a dezvoltat în cursul carierei sale. Posesiunile dobîndite în cursul războiului civil bizantin (concedate apoi ca feud de noul împărat Ioan al VI-lea Cantacuzenul, s-au adăugat apoi „țara Cavarnei” (*Καρβωνιά*) moștenită de la fratele său Balica, orașele dunărene afară de Silistra, anclave pe teritoriul bulgar (partes del Zagora) și litoralul pontic al Dobrogei propriu zise pînă la Mangalia inclusiv. Cu toate strădaniile lui Dobrotici, despotatul său nu pare să fi înglobat nici Chilia, nici Lv-costomo.

Descoperirea recentă a monedelor lui Dobrotici, după acele ale fiului lui despotul Ivanko (*Ἰβαννος*) ale căror legende sunt redactate în limba greacă, confirmă caracterul bizantin al despotului dobrogean, format de Dobrotici sub suzeranitatea Bizanțului.

Orizontul politic al lui Dobrotici, despot bizantin, aliat și vasal al împăratului Ioan al V-lea Paleologul, căruia i-a rămas credincios în tot cursul existenței sale, cuprindea întregul basin al Mării Negre. Din reședințele sale de la Varna și Caliacra, despotul urmărea în folosul său și al Bizanțului, o hegemonie maritimă pe care s-a străduit zadarnic să o întărească prin înscăunare, cu ajutor venețian, a ginerelui său Mihail Paleologul, ca împărat la Trapezunt, pe coasta pontică a Asiei Mici.

Departa de a fi un aventurier cum a fost socotit chiar în ultimii ani⁹¹, Dobrotici s-a dovedit a fi un bun conducător de oști și un bărbat de stat priceput. El a știut să tragă folos din războiul civil dintre Paleologi și Cantacuzeni, de slăbirea Bizanțului, de rivalitatea țărilor de Tirnovo și Vidin și de conflictul dintre Genova și Veneția pentru a întemeia și organiza sub suzeranitate bizantină despotatul Dobrogean care după 1371 figura printre statele cele mai însemnate din Sud-Estul Europei.

la Bibliothèque royale de Paris, XI, 1827, p. 65—71. Vezi și textul latin în „Izvestiya na istoriceskoto Dujestvo”, III, Sofia, 1911, p. 11—37, și traducerea română în *Documente privind istoria României. B. Țara Românească, veacul XIII, XIV și XV*, București, 1953, p. 34—40, nr. 24, 27 mai 1387.

91. Donald M. Nicol, *The byzantine Family of Kantakouzenos...*, p. 66.

GENÈSE DU DESPOTAT DE DOBROTIĆ

DR. DOC. M. M. ALEXANDRESCU -
DERSCA BULGARU

— résumé —

Le présent article est un essai de reconstitution des circonstances dans lesquelles est né et s'est développé le despotat de Dobrotić, ainsi qu'une tentative d'en préciser le caractère. Partant de son analyse historique, l'auteur aboutit à la conclusion que ce despotat de Dobroudja avait un caractère byzantin, étant constitué par Dobrotić, sous la suzeraineté de Byzance. L'horizon politique de Dobrotić, despote byzantin, allié et vassal de l'empereur Jean V Paléologue -- auquel il restera fidèle toute sa vie -- englobait la totalité du bassin de la Mer Noire. Il poursuivait, de ses résidences de Varna et de Caliacra, une hégémonie maritime à son propre profit comme au profit de Byzance, espérant la consolider avec l'appui vénitien par le couronnement de son gendre, Michel Paléologue comme empereur à Trébizonde, sur la côte pontique de l'Asie Mineure.

Selon l'auteur, Dobrotić, loin d'être un simple aventurier, s'est avéré un bon chef militaire et un habile politique. Il a su profiter de la guerre civile dressant les uns contre les autres Paléologue et Cantacuzène, de l'affaiblissement de Byzance, de la rivalité des tsars de Tyrnovo et de Vidin, ainsi que du conflit entre Gènes et Venise, pour fonder et organiser sous la suzeraineté byzantine son despotat de Dobroudja, qui figure après 1371 parmi les états les plus importants du Sud-Est de l'Europe.